

Investigating the factors affecting the realization of inclusive city in Sari city

Sedigheh Lotfi¹ ✉, Tina Esmaeili², Mostafa Ahmadi Fuladi³

1. (Corresponding Author) *Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran*

Email: s.lotfi@umz.ac.ir

2. *Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran*

Email: tina.esmaeili66@yahoo.com

3. *Department of Geography and Urban Planning, Noor Branch, University of Islamic Azad, Noor, Iran*

Email: mostafa.aff@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Received:

26 May 2024

Received in revised form:

30 August 2024

Accepted:

29 September 2024

Available online:

6 November 2024

Keywords:

*Inclusive City,
Futures Studies,
Sustainability,
Key Indicators,
Sari City.*

ABSTRACT

The intensification of social and economic inequalities in cities around the world has led to the emergence of new urban theories. Inclusive cities are of great importance due to their ability to improve the quality of life of all residents and reduce inequalities. This research aimed to identify the influential factors and how these factors influence each other, which in a way affect the future of the city of Sari and its inclusive status, so that by identifying these factors and driving forces, the necessary basis and context for efficient decision-making in the field of inclusive cities can be provided. Analyzing the structural relationships between indicators will reveal a clearer vision of the city's future. Data and information were collected in the form of documents and fieldwork. The statistical population of the study included 20 experts and specialists, and the sampling method was also carried out purposefully. MICMAC software (for cross-effects calculations) was also used to analyze the data. The findings indicate that urban planning and management indicators, land-based financing, access to financial resources, affordable land and housing, and public space reconstruction are key and effective indicators for realizing an inclusive city. Also, cross-effects calculations showed that the distribution of indicators in the coordinate diagram indicates the unsustainability of the inclusive city system of Sari.

Citation: Lotfi, S., Esmaeili, T., & Ahmadi Fuladi, M. (2024). Investigating the factors affecting the realization of inclusive city in Sari city. *Journal of Sustainable City*, 7(3), 99-116.

<http://doi.org/10.22034/jsc.2025.469043.1791>

© The Author(s)

Publisher: Iranian Geography and Urban Planning Association.

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

The rapid increase of urbanization had undesired consequences for urban inhabitants, especially for deprived and vulnerable people. Urban planners and international institutions proposed new urban paradigms in order to reduce inequality. Also, the emergence of participatory planning ideas and the inefficiency of conventional planning approaches led to the idea of an inclusive city in planning literature. Indeed, the inclusive city, as articulated in Sustainable Development Goal 11 specifically and in other goals more generally, and to reduce inequality, goes beyond only shelter. The concept of inclusion is opposed to exclusion, which results from physical, social, or economic barriers that prevent specific groups from fully participating in urban life and services. Studies show that rapid urbanization and unequal development in Iran have led to the concentration of poverty and inequality in urban areas, which is one of the major challenges to realizing an inclusive city in Iranian cities. Sari is the political-administrative center of Mazandaran province and one of its most populous areas. The population of this city in the 2016 census was 309,820 people. In the process of rapid population growth and high immigration in recent years, it has faced various problems and challenges, one of which is the existence of different manifestations of the quality of life in its different areas. The formation of neighborhoods around Sari such as Nobaniad, Ghaffari Alley, Rahband neighborhood, etc., and the annexation of some peripheral villages to the city indicate the difference in planning of areas and neighborhoods and inequality in the city's infrastructure, which has led to disruption of the environmental balance and the visibility of inequality and deprivation of many income and social groups.

Methodology

The present study was applied in terms of purpose and descriptive-analytical. Documentary and library research methods were used to collect information, and the data analysis method using the futures

research software MICMAC and the cross-matrix analysis method. The common thread of all reports and documents related to inclusiveness is the great complexity and difficulties in collecting quantitative data. The following study was no exception to this; for this reason, the present study was conducted from a qualitative perspective and from the point of view of experts who are familiar with the discussion of inclusiveness and with regard to their knowledge and expertise of the characteristics of the city of Sari. Then, the qualitative data was entered into the software in quantitative form. Next, a descriptive statement of the research and how it was conducted was given in the form of explaining the concepts related to the subject. In this way, while becoming more familiar with the research literature, operational and applied definitions were obtained from the research concepts, and in accordance with them and obtaining the views of the research elite community, the initial variables related to the MICMAC analyses were selected. The data collection tool was an expert questionnaire, and the Delphi method was used in four stages.

Results and discussion

As mentioned, 20 indicators have been considered for the inclusive city. This stage examines the interactive effects of the 20 indicators from the experts' perspective. For this purpose, system analysis was used in the MICMAC software. In the MICMAC software, the indicators were first entered, and the experts completed the 20x20 matrix of the mutual effects of the indicators. In fact, in this stage, a qualitative assessment was carried out by the experts, and each of the experts, based on their knowledge and experience, assigned a degree of influence from 0 to 3 (no influence to high influence) to the relationship between the two variables and, in fact, the degree of their influence and influence on each other. The degree of filling of the matrix with 2 rotations is 54.72 percent, which indicates the high validity of the questionnaire and its responses. Out of 80 evaluable relationships in this matrix, 120 relationships were zero, meaning that the factors did not influence or were not influenced by each other.

The influence graph shows the relationship between indicators (factors) and the extent of their influence on each other. This graph is represented by red and blue lines, which indicate the intensity of the influence of the indicators. Red lines indicate strong influence, and blue lines with different thicknesses indicate moderate to weak relationships. As can be seen, the intensity of the relationship between indicators in the direct relationship matrix is strong. Also, the indirect matrix's relationships between indicators are relatively strong. In this matrix, the relationship between land-based financing indicators and basic services to the urban poor is strong. Impact indicators: Out of 20 indicators, several indicators have been identified as driving indicators (impactors). Examining the direct and indirect relationships of the indicators has shown that the impact indicators in direct impacts have also been repeated in indirect impacts. The only difference is in the ranking of the indicators. The key impact indicators for the city of Sari from the experts' perspective include the following indicators as urban planning and management (A1), land-based financing (B3), access to financial resources (C1), affordable land and housing (A3), reconstruction of public space (B2). Dependent indicators as dependent indicators, like the impact indicators, were also repeated in direct and indirect impacts. Notably, the difference in the ranking of the indicators was very small. Impactor indicators include the following as basic services to the urban poor (A2), affordable land and housing (A3), improvement of the condition of slums (B1), and security of tenure (A4).

Conclusion

Urban planning and management were identified as the most important indicators of direct impact. Urban planning and management are very important in realizing an inclusive city. In this approach, urban planning and management provide urban services and facilities to citizens, regardless of social, economic, and cultural differences. Urban management can reduce social and economic inequalities by providing services

such as information and communication technology, planning for citizen participation, improving urban infrastructure, educating and empowering citizens, and increasing access to urban facilities. Providing the above services leads to improving citizens' quality of life and contributes to sustainable and balanced urban development. The next important impact indicator is land-based financing. Land-based financing can help realize an inclusive city by improving infrastructure, increasing access to affordable housing, strengthening social and economic participation, and reducing inequalities and marginalization. This indicator can also help manage resources and prevent sustainable environmental degradation. This method can help preserve natural resources and reduce environmental degradation through proper planning and optimal urban land use. The third effective indicator, closely related to the previous indicator, is the index of access to financial resources. This index can help develop and improve urban infrastructure. This infrastructure includes housing, transportation, water and sanitation, and other essential services necessary for a quality urban life. Improving infrastructure can reduce inequalities and increase access to basic services for all citizens.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی عوامل مؤثر بر تحقق شهر فراگیر در شهر ساری

صدیقه لطفی^۱ ✉، تینا اسمعیلی^۲، مصطفی احمدی فولادی^۳

۱- نویسنده مسئول، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. Email: s.lotfi@umz.ac.ir

۲- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. Email: tina.esmaeili66@yahoo.co

۳- گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، واحد نور، دانشگاه آزاد اسلامی نور، نور، ایران. Email: mostafa.aff@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۰۵</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۸</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۰۷</p> <p>تاریخ چاپ: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵</p> <p>واژگان کلیدی: شهر فراگیر، آینده‌پژوهی، پایداری، شاخص‌های کلیدی، شهر ساری.</p>	<p>تشدید نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در شهرهای جهان باعث مطرح‌شدن نظریه‌های جدید شهری شده است. شهرهای فراگیر به دلیل توانایی‌شان در بهبود کیفیت زندگی تمامی ساکنان و کاهش نابرابری‌ها از اهمیت بالایی برخوردارند. هدف این پژوهش شناسایی عوامل اثرگذار و اثرپذیر و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر یکدیگر که به‌نوعی آینده شهر ساری وضعیت همه‌شمولی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بوده تا با شناسایی این عوامل و نیروهای پیشران، زمینه و بستر لازم برای تصمیم‌گیری کارآمد در حوزه شهر فراگیر فراهم شود. تحلیل روابط ساختاری بین شاخص‌ها چشم‌انداز روشن‌تری از آینده شهر را نشان خواهد داد. جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات هم به‌صورت اسنادی و میدانی بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصان بوده‌اند و روش نمونه‌گیری نیز به‌صورت هدفمند انجام گردید. همچنین برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MICMAC (برای محاسبات اثرات متقاطع) بهره گرفته شد. یافته‌ها بیانگر آن بوده است که، شاخص‌های برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، تأمین مالی مبتنی بر زمین، دسترسی به منابع مالی، زمین و مسکن قابل استطاعت، و بازسازی فضای عمومی به‌عنوان شاخص‌های کلیدی و مؤثر بر تحقق شهر فراگیر می‌باشند. همچنین محاسبات اثرات متقاطع نشان داد که پراکنش شاخص‌ها در نمودار مختصاتی، حاکی از عدم پایداری سیستم شهر فراگیر شهر ساری است.</p>

استناد: لطفی، صدیقه؛ اسمعیلی، تینا و احمدی فولادی، مصطفی. (۱۴۰۳). بررسی عوامل مؤثر بر تحقق شهر فراگیر در شهر ساری. *مجله شهر پایدار*، ۷ (۳)، ۹۹-۱۱۶.

<http://doi.org/10.22034/jsc.2025.469043.1791>

مقدمه

افزایش شهرنشینی، نارضایتی افراد محروم و آسیب‌پذیر در شهرها، افزایش نگرانی و آگاهی نهادهای بین‌المللی به منظور کاهش نابرابری و همچنین ظهور اندیشه‌های برنامه‌ریزی مشارکتی و ناکارآمدی رویکردهای متداول برنامه‌ریزی، از مهم‌ترین دلایل شروع گفتمان شهر فراگیر در ادبیات برنامه‌ریزی هستند (رحیم‌زاد مدنی و همکاران، ۱۴۰۰). شهرها، اصلی‌ترین و مهم‌ترین مکان زیست و فعالیت انسانی و همچنین مکان مهمی جهت برقراری ارتباط بین انسان‌ها در جوامع مختلف می‌باشند (لطفی و شجاعیان، ۱۴۰۲). امروزه این مکان‌های سکونتگاهی دارای وجوه متنوع و مختلفی هستند که هر کدام بخش عظیمی از داده و اطلاعات را با خود به همراه دارند. لزوم توجه به مفهوم شهر همه‌شمول یا فراگیر، از بدیهی‌ترین و بنیادی‌ترین اهداف برنامه‌ریزی شهری در راستای تحقق عدالت اجتماعی است. به‌واقع، شهر فراگیر، که در هدف ۱۱ توسعه پایدار، به‌طور خاص و در دیگر اهداف، به‌صورت عام، و به‌منظور کاهش نابرابری بیان شده است، چیزی ورای اسکان همه مردم، معنا می‌دهد. مفهوم همه‌شمول، در مقابل محرومیت، قرار می‌گیرد و محرومیت، نتیجه موانع فیزیکی، اجتماعی و یا اقتصادی است که مانع از مشارکت کامل گروه‌های خاص در زندگی و خدمات شهری می‌شود (تابعی و همکاران، ۱۴۰۱). در شهر فراگیر فضاهای شهری به‌گونه‌ای طراحی شده‌اند که صرف‌نظر از پیشینه یا شرایط ساکنان، پذیرای همه آن‌ها، همه‌شمول و در دسترس باشد (Salha et al, 2020; Elias, 2020). این رویکرد اذعان می‌دارد که باید از ظرفیت جوامع فقیر شهری، شبکه‌های زاغه‌نشین و سازمان‌های غیردولتی به‌طور مؤثری در ارتباط با حکومت شهری و بخش خصوصی استفاده شود (Asian Development Bank, 2017) و در این راستا بر دو معیار اصلی تمرکز دارد: کاهش فقر و نابرابری (Fatikhurizqi & Wijayanto, 2021). مبتنی بر مطالعات انجام‌شده، ایران در اتخاذ رویکرد برنامه‌ریزی شهری فراگیرتر پیشرفت کرده است، اما چالش‌های متعددی در اجرای کامل آن باقی‌مانده است (Pazhuan et al, 2022). بررسی‌ها نشان می‌دهد که شهرنشینی سریع و توسعه نابرابر در ایران منجر به تمرکز فقر و نابرابری در مناطق شهری شده است که از چالش‌های مهم تحقق شهر فراگیر در شهرهای ایران است (Hosseini et al., 2023). فقدان ساختار فضایی منسجم و توزیع نابرابر امکانات و خدمات به گسترش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در شهرهای ایران کمک کرده است (Hosseini et al., 2021). به‌عنوان مثال مطالعه‌ای بر روی توزیع فضایی فقر شهری در شهر ری نشان داد که شاخص‌های اقتصادی مانند بار تکفل، نرخ بیکاری و نسبت مالکیت وسایل نقلیه به‌طور قابل توجهی در محله‌ها متفاوت است که نشان‌دهنده توسعه نابرابر و دسترسی نابرابر به منابع است (Toghraei & Tavakolan, 2023). به‌طور مشابه، تجزیه و تحلیل محله‌های شهرکرد، تفاوت‌هایی را در ارائه خدمات شهری نشان داد که برخی از مناطق فاقد دسترسی کافی به فضاهای عمومی، زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی بودند (Yousefi Babadi & Goudarzi, 2020). سایر مطالعات در شهرهای ایران نیز نتایج تقریباً مشابهی را به دنبال داشته است. از این‌رو در اسناد فرادست شهری و فراشهری ایران، به‌ضرورت دستیابی به جامعه‌ای یکپارچه، منسجم و برخوردار از عدالت اجتماعی تأکید ویژه‌ای شده است و مسئولین بلندمرتبه کشور همواره اهمیت این موضوع را بیان کرده‌اند. مدیران و تصمیم‌گیران شهری و فراشهری، با شعار توزیع برابر منابع میان همه ساکنان شهر به دنبال برقراری عدالت هستند، اما گروه‌های فرودست و محروم از منافع توسعه که بیشتر در مناطق مسئله‌دار و حاشیه‌ای شهر ساکن هستند، احساس نابرابری شدیدی در توزیع عادلانه منابع میان شهروندان دارند (رحیم‌زاد مدنی و همکاران، ۱۴۰۰). به همین سبب شهرهای کشور باید به دنبال رفع چالش‌های پیش‌گفته شده و توزیع برابر فرصت‌ها میان همه ساکنین شهرها باشند.

شهر ساری به‌عنوان مرکزیت سیاسی-اداری استان مازندران و یکی از نقاط پرجمعیت آن می‌باشد جمعیت این شهر در

سرشماری سال ۱۳۹۵، برابر با ۳۰۹۸۲۰ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در فرآیند رشد شتابان جمعیت و مهاجرپذیری بسیار زیاد آن در سال‌های اخیر با مشکلات و چالش‌های مختلفی مواجه شده که یکی از آن‌ها وجود جلوه‌های مختلف کیفیت زندگی در نواحی مختلف آن است. شکل‌گیری محلاتی در اطراف ساری مانند نوبنیاد، کوی غفاری، محله راه‌بند و ... و الحاق برخی روستاهای پیرامونی به شهر نشان از تفاوت برنامه‌ریزی نواحی و محلات و نابرابری در زیرساخت‌های شهر دارد که موجب برهم خوردن تعادل محیطی و مشهود بودن نابرابری و محرومیت بسیاری از گروه‌های درآمدی و اجتماعی شده است (تقوی زیروانی و همکاران، ۱۴۰۰). بنابراین، دو دلیل عمده انتخاب شهر ساری برای بررسی عوامل مؤثر در تحقق شهر فراگیر را می‌توان گسترش کالبدی و رشد شهری بی‌رویه در سال‌های اخیر و تفاوت در برنامه‌ریزی نواحی و محلات شهر (طرح جامع شهر ساری، ۱۳۹۴)، دانست که سبب ایجاد محرومیت در برخی نواحی و محله‌های شهر، توسعه نابرابر، فقر شهری، نواحی حاشیه‌نشین و کم‌برخوردار، خزش افقی در منطقه ۳ و نواحی حاشیه‌ای مستقر در غرب، شمال و شرق شهر و محلات ناهمگون شده است (محسنی، ۱۴۰۰، سبجانی و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین شهر ساری با چالش‌های شهری متعددی مانند زمین‌های رها شده و مشکلات زیربنایی، مشکلات خدمات شهری و عدم تنوع در دسترسی به این خدمات مواجه است (Rouhi et al., 2016). در راستای پاسخ به چالش‌های پیش‌گفته و برنامه‌ریزی برای آینده، رویکردها و روش‌های کنونی، دیگر پاسخگو نیستند و باید به دنبال روش‌های جدیدتر، مؤثرتر و خلاقانه‌تر در ارتباط با تفکر و اقدام در مورد آینده بود. در این راستا، بررسی عوامل مؤثر، رویکردی برای تقویت فراگیری و پایداری می‌باشد و از ویژگی‌هایی چون انسجام و خلاق محوری و جامعیت برخوردار است (خلیلی و همکاران، ۱۴۰۲). شناسایی و بررسی ارتباط متقابل میان عوامل مؤثر در تحقق شهر فراگیر و سوق دادن شهر ساری به سمت همه‌شمولی، می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و افزایش رضایت عمومی کمک کند. در این راستا و پیرو دستیابی به اهداف کلی یادشده در مجامع بین‌المللی و ملی، هدف اصلی مطالعه حاضر تلاشی سیستماتیک برای شناخت بهتر وضع موجود با تکیه بر علم و فناوری، با هدف فراهم کردن زمینه تحقق شهر فراگیر در شهر ساری، شناخت ماهوی هر کدام از عوامل و میزان اهمیت آن‌ها در راستای کمک به شهر ساری است.

لذا مسئله اصلی پژوهش، شناسایی عوامل اثرگذار و اثرپذیر و چگونگی تأثیرگذاری این عوامل بر یکدیگر که به‌نوعی آینده شهر ساری وضعیت همه‌شمولی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بوده تا با شناسایی این عوامل و نیروهای پیشران، زمینه و بستر لازم برای تصمیم‌گیری کارآمد در حوزه شهر فراگیر فراهم شود. لذا دو سؤال کلیدی در تحقیق مطرح شد: کدام مؤلفه‌های اجتماعی-اقتصادی-فضایی همه‌شمولی، نقش کلیدی در فرایند فراگیر شدن ساری دارند؟

وضعیت پایداری مؤلفه‌ها و شاخص‌های شهر فراگیر در شهر ساری چگونه است؟

نوآوری پژوهش حاضر، در رویکرد جامع و کل‌نگر آن در بررسی تأثیر مؤلفه‌های مختلف در ایجاد «شهری برای همه» در بستر جغرافیایی شهر ساری نهفته است. این پژوهش با بررسی عوامل مؤثر بر تحقق شهر فراگیر در شهر ساری و تحلیل روابط ساختاری بین شاخص‌ها، می‌تواند بینش‌های ارزشمندی در مورد چالش‌ها و فرصت‌های خاص برای ایجاد محیط شهری فراگیرتر و در دسترس‌تر در شهرهای ایران ارائه دهد. این رویکرد کل‌نگر که بر بستر شهر ساری استوار است، می‌تواند به‌عنوان الگویی برای سایر شهرهای ایران برای پرداختن به مسائل پیچیده فراگیری و دسترسی شهری باشد.

در راستای تدوین این مقاله، پژوهشگران نتایج مطالعات پژوهش‌های خارجی و داخلی چندی را از نظر گذرانده‌اند. گفتنی است با توجه به مطالعات علم‌سنجی مستخرج از SCOPUS، تعداد انتشارات سالانه مربوط به شهرهای فراگیر به‌طور کلی نسبتاً کم بود. بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۶، مطالعات اندکی افزایش داشته و در سال ۲۰۱۰ به اوج خود رسید. با این حال،

از سال ۲۰۱۶ شاهد افزایش شدید مطالعات در این حوزه هستیم و تعداد انتشارات در سال ۲۰۱۸ به اوج خود رسید. متعاقباً در سال ۲۰۲۰ به دومین اوج خود رسید. این نشان‌دهنده افزایش توجه به پژوهش شهر فراگیر در سال‌های اخیر به‌عنوان موضوع کلیدی در فرآیند شهرنشینی پایدار و موتور محرکه توسعه پایدار بوده است (Liang et al., 2022).

حافظی (۲۰۲۳)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود در دانشگاه NTNU، تحت عنوان پیاده‌مداری و فضاهای همه‌شمول، با روش تحقیق ترکیبی کمی و کیفی، به بررسی پیاده‌مداری، تحرک فراگیر و فضاهای شهری در شهرهای کوچک نروژ پرداخته است. درفل و اسپومن (۲۰۲۲)، در مقاله‌ای تحت عنوان توسعه فراگیر چیست؟ معرفی شاخص همه‌شمولی چندبعدی، به هدف رسیدن به توافقی کامل در مورد آنچه توسعه فراگیر است و نیز ابزار اندازه‌گیری مناسب برای توسعه فراگیر، پرداختند تا کاستی‌های ادبیات نظری در این باب را جبران نمایند. حبیب و همکاران (۲۰۲۰)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود در دانشگاه دلف هلند با موضوع شهر فراگیر: که در آن مهاجران دیگر فقط آمار نیستند، بر موضوع شهر فراگیر متمرکز شده است که با طراحی مسکن اجتماعی که به لطف روش‌های سرمایه‌گذاری جایگزین، بسیار باکیفیت و همچنان مقرون‌به‌صرفه هستند، هدایت می‌شود و به آینده مسکن در هلند می‌پردازد. احمدی و همکاران (۱۴۰۳)، در مقاله‌ای تحت عنوان خلق فضاهای شهری همه‌شمول، به تحلیل عوامل مؤثر بر خلق فضاهای شهری همه‌شمول پرداخته است. ابتدا ابعاد و مؤلفه‌های محوری این‌گونه فضاها استخراج گردید. سپس با استفاده از مدل‌سازی ساختاری-تفسیری ارتباطات میان ابعاد و همچنین میزان نفوذ وابستگی هر یک تعیین و با نرم‌افزار میک مک بررسی و تحلیل گردید. تابعی (۱۴۰۱)، در رساله دکتری خود با عنوان شهرهای همه‌شمول: رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز، با هدف بررسی عوامل مؤثر بر همه‌شمولی شهر تبریز، به روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و توصیفی-اکتشافی، برای یافتن عوامل مؤثر بر همه‌شمولی شهر تبریز از مدل دلفی به‌منظور یافتن عوامل تأثیرگذار و تأثیرپذیر و ارائه سناریو از تکنیک تحلیل آثار متقاطع در نرم‌افزار میک مک و روش تحلیل تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور استفاده کردند. نتایج مدل دلفی نشان داد که عوامل اصلی همه‌شمولی شهر تبریز شامل: همه‌شمولی اقتصادی، همه‌شمولی فضایی، همه‌شمولی اجتماعی، همه‌شمولی سیاسی و همه‌شمولی زیست‌محیطی هستند که آینده تحولات را تحت تأثیر خود قرار می‌دهند. خسروی (۱۴۰۱) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان ارزیابی شهری منطقه ۲۲ شهر تهران در پرتو رهیافت شهری برای همه، بر آن بوده است تا علاوه بر بررسی منطقه ۲۲ شهر تهران، به شناسایی زمینه‌های طرد‌کننده در منطقه پرداخته و راهکارهایی را در راستای ارتقاء همه‌شمولی منطقه ارائه دهد.

از نتایج مطالعات پیشینه تحقیق می‌توان دریافت که مطالعات خارجی اغلب به دنبال ارائه دستور کاری در راستای محرومیت‌زدایی و افزایش شمول همگانی بوده‌اند. این رویکردها دیدگاه طراحی انسان‌محور را در اولویت قرار می‌دهند و تمرکز را از مفهوم "کاربر" به مفهوم "شخص" تغییر می‌دهند و افراد با توانایی‌ها و سنین مختلف را در فرآیندهای تحلیل و طراحی درگیر می‌کنند و هدفشان، توسعه روش‌ها و استراتژی‌های برنامه‌ریزی شهری فراگیر، شده است که نیازهای گروه‌های کاربری متنوع را شناسایی کرده و راه‌حلی برای توسعه اجتماعی، پایدار و عادلانه ارائه می‌دهد. مطالعات داخلی نیز اغلب بعد کالبدی فراگیری و در واقع مناسب‌سازی و توانمندسازی محیط برای ناتوانان و یا کم‌توانان تلقی کرده‌اند و یا همه‌شمولی را دربرگیرندگی محیط به لحاظ سنی و جنسیتی مورد مطالعه قرار داده‌اند. تنها مطالعه نادر تابعی با عنوان بررسی و تحلیل عوامل مؤثر در همه‌شمولی شهر تبریز، عوامل مؤثر را از دیدگاه کارشناسان و خبرگان شهری تبریز بررسی کرده است. بنابراین مطالعه حاضر، می‌تواند جزء اندک مطالعات این حوزه در شهر ساری قرار گیرد. تفاوت این مطالعه با مطالعه آقای تابعی و همکارانش در ابعاد مورد بررسی می‌باشد. ایشان تمامی ابعاد مطرح در ادبیات جهانی را بررسی

کرده و در آخر به سه بعد کالبدی، فضایی، اجتماعی به‌عنوان پیشران‌های کلیدی نائل شدند، حال آنکه مطالعه حاضر، مؤلفه‌های همین سه بعد ذکر شده را مورد بررسی قرار خواهد داد و توجه به مؤلفه‌های اثرگذارتر را در اولویت برنامه‌ریزی در جهت همه‌شمول شدن ساری، پیشنهاد می‌دهد.

مبانی نظری

مفهوم برنامه‌ریزی شهری فراگیر، که بر دسترسی و شمول برای همه تمرکز دارد، به‌عنوان یک موضوع کلیدی در قرن بیست و یکم ظاهر شد (Pineda, 2020). این مفهوم در کنفرانس هیبتات اسکان بشر در استانبول در سال ۱۹۹۶، در قالب برنامه‌های اقدامی همانند ریشه‌کنی فقر و یکپارچگی اجتماعی، توجه به گروه‌های آسیب‌پذیر و افراد با نیازهای ویژه، به‌صورت غیرمستقیم بیان شد. در سال ۲۰۱۵، سازمان ملل متحد، دستور کار ۲۰۳۰ را برای توسعه پایدار تصویب کرد که ۱۷ هدف توسعه پایدار (۱۶۹ هدف ثانویه و ۲۳۱ شاخص منحصربه‌فرد) را به‌عنوان یک ابتکار مهم در جهت توسعه اجتماعی-اقتصادی تعیین کرد (Fei et.al, 2021). این اهداف (SDGs) تحت دستور کار ۲۰۳۰ سازمان ملل متحد، نمایانگر یک دیدگاه مشترک برای توسعه جهانی به سمت اقتصاد، جامعه و محیط‌زیست پایدار است (UN, 2015). هدف یازدهم از اهداف هفده‌گانه یادشده، به‌طور اخص به دنبال این بود که شهرها و سکونتگاه‌های انسانی، همه‌شمول، تاب آور و پایدار باشند (Vaidya & Chatterji, 2020). در سال ۲۰۱۶ در هیبتات سوم، مفهوم فراگیری در قالب یکپارچه‌سازی برابری و دستور کار توسعه (مسئله عدالت اجتماعی، تضمین دسترسی به فضای عمومی، خدمات اساسی و اولیه زندگی در شهرها و افزایش فرصت‌ها و اشتراکات)، مطرح شد. بنابراین، تاریخچه برنامه‌ریزی شهری فراگیر که امکان توزیع عادلانه خدمات را بین گروه‌های مختلف کاربر فراهم می‌کند، حداقل به اواخر قرن بیستم بازمی‌گردد و در قرن بیست و یکم شتاب قابل توجهی پیدا کرده است.

این رویکرد، در پرتو رهیافت عدالت اجتماعی، شامل ایجاد شهرهای فشرده و متراکم با محله‌هایی با کاربری‌های مختلط، گزینه‌های مسکونی متنوع، و فضاهای عمومی که به‌خوبی با هم اتصال دارند و تقویت‌کننده حس تعامل و تعلق اجتماعی هستند، می‌باشد (Hafezi, 2023). در واقع محیط فراگیر، محیطی است که به‌طور فعال تنوع و مشارکت را در میان ساکنان خود ترویج می‌کند. این مفهوم فراتر از دسترسی فیزیکی صرف است و شامل شمول اجتماعی نیز می‌شود، جایی که جوامع به حاشیه رانده شده - مانند افراد دارای معلولیت یا اقلیت‌های قومی - به رسمیت شناخته شده و در بافت شهری ادغام می‌شوند (Wang & Liu, 2022). به‌عنوان مثال، شهرهایی که طراحی فراگیر در فضاهای عمومی را در اولویت قرار می‌دهند، نه تنها تحرک را برای همه افزایش می‌دهند، بلکه حس تعلق و مشارکت اجتماعی را نیز تقویت می‌کنند، که برای سلامت روان و رفاه بسیار مهم است (Patrick & McKinnon, 2022). دولت‌های محلی می‌توانند با اجرای سیاست‌هایی که منعکس‌کننده ارزش‌های همه‌شمولی هستند، اکوسیستم‌های پر رونقی ایجاد کنند که در آن هر شهروند برای مشارکت در روایت جمعی شهر خود، احساس ارزشمندی و قدرت می‌کند. این رویکرد کل‌نگر نه تنها به نفع افراد است، بلکه باعث غنی‌تر شدن تابلوی فرهنگی زندگی شهری و تشویق به همکاری و نوآوری در گروه‌های مختلف می‌شود (Belausteguigoitia, 2019).

بانک توسعه آسیایی که مهم‌ترین نهاد حمایت‌کننده کشورهای در حال توسعه است، شهر فراگیر را محیطی زیست پذیر و ایمن که دسترسی‌پذیری عادلانه و قابل استطاعت را به خدمات شهری، خدمات اجتماعی و فرصت‌های زندگی برای همه ساکنان خود فراهم می‌کند، تعریف کرده است. در این تعریف بلندپروازانه، در شهر فراگیر، شأن انسانی و برابری، احترام

زیادی خواهد داشت (Asian Development Bank, 2022). طبق تعاریف بانک جهانی، شهر فراگیر شهری است که همه ساکنان آن توانایی و فرصت مشارکت کامل در خدمات با کیفیت (خدمات اساسی شهری و همچنین خدمات دیجیتال و مالی)، بازارها (زمین، مسکن و نیروی کار) و فضاها (سیاسی، فیزیکی، فرهنگی و اجتماعی) را داشته باشند. بدین وسیله مردم می‌توانند زندگی خود را با عزت پیش ببرند. بنابراین فراگیری را در سه بعد فضایی، اقتصادی، اجتماعی تعریف می‌کند که متشکل از ۲۰ شاخص می‌باشد (World Bank, 2015).

بنا بر تعاریف پیش گفته شده، توسعه شهر فراگیر از طریق شاخص‌های مختلفی اندازه‌گیری می‌شود که ابعاد مختلف فراگیری، مانند کاهش فقر، نابرابری، اشتغال، آموزش، سلامت و مشارکت مدنی را نشان می‌دهد (Dorffel & Schuhmann, 2022). بنابراین، ارزیابی ابعاد یک شهر فراگیر برای مطالعه آینده شامل ارزیابی جنبه‌های کلیدی مانند محیط اجتماعی، دسترسی و زیرساخت‌های اجتماعی است (Liang et al, 2022). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که رویکرد شهر فراگیر، یک رویکرد چندبعدی و درعین حال یکپارچه است که فراتر از صرفاً بعد کالبدی حرکت می‌کند. در این راستا، ابعاد مختلف فراگیری در ادامه بیان خواهد شد.

بعد فضایی همه‌شمولی

بعد فضایی نقش کلیدی در فراگیری در مناطق شهری دارد و بر دسترسی برابر به مسکن، زیرساخت‌ها و خدمات عمومی تأکید می‌کند. زمین شهری و دسترسی به آن از عوامل اساسی برای تقویت فراگیری هستند. ابزارهایی مانند امنیت مالکیت زمین، برنامه‌ریزی کاربری زمین و تأمین مالی مبتنی بر زمین می‌توانند به این امر کمک کنند. همچنین، تأمین مسکن و زیرساخت‌ها علاوه بر تأثیر بر رشد اقتصادی، در ایجاد فراگیری نقش دارند. خدماتی مانند آب، بهداشت و حمل‌ونقل نیز برای سلامت عمومی، تحرک و بهبود تصویر جامعه مهم هستند (Rajendran et al., 2020).

بعد اجتماعی همه‌شمولی

بعد اجتماعی به حقوق، کرامت، برابری و امنیت افراد و گروه‌ها در جامعه می‌پردازد. گزارش بانک جهانی تحت عنوان «فراگیری مهم است» بر بهبود شرایط مشارکت در جامعه تأکید دارد. تبعیض و پیش‌داوری‌های فرهنگی ریشه‌دار هستند و غلبه بر آن‌ها دشوار است. برای تقویت فراگیری اجتماعی، باید توانایی، فرصت و کرامت افراد بهبود یابد. در شهرها، این امر از طریق به رسمیت شناختن حقوق شهروندی، مشارکت همگانی در تصمیم‌گیری‌ها و افزایش امنیت انجام می‌شود. مهم‌ترین نکته، همکاری با افراد حاشیه‌نشین برای دستیابی به فراگیری است (World bank, 2015).

بعد اقتصادی همه‌شمولی

بعد اقتصادی شمول به ایجاد فرصت‌های اقتصادی برای همه، از جمله افراد حاشیه‌نشین، می‌پردازد تا آن‌ها بتوانند به رشد اقتصادی کمک کرده و از مزایای آن بهره‌مند شوند. عوامل کلیدی شامل دسترسی به مهارت‌ها، آموزش، اعتبار بدون وثیقه و تأمین مالی خرد هستند. ادغام مداخلات حمایت از فقرا در استراتژی‌های توسعه اقتصادی محلی به ارتقای شمول اقتصادی کمک می‌کند. به رسمیت شناختن و ادغام اقتصاد غیررسمی نیز با ارزیابی و مدیریت بهتر وضعیت واقعی اقتصاد، شمول را افزایش می‌دهد. علاوه بر این، ارائه شیوه‌های رسمی از حاشیه‌نشینان در برابر هزینه‌های بالا و استانداردهای پایین محافظت می‌کند. توسعه مهارت‌ها، تضمین دسترسی به آموزش و گسترش منابع مالی، فرصت‌های جدیدی برای افراد محروم در بعد اقتصادی ایجاد می‌کند (Anttiroiko & de Jong, 2020).

ابعاد و شاخص‌های تحقیق، منطبق با گزارش رویکرد شهرهای فراگیر جهان از بانک جهانی، در این پژوهش به کار گرفته شد. در جدول ۱، ابعاد و شاخص‌های تحقیق آورده شده است.

بعد اقتصادی	بعد اجتماعی	بعد کالبدی
<ul style="list-style-type: none"> • دسترسی به منابع مالی • توسعه اقتصادی • بهبود دسترسی فضایی به مشاغل • بهبود دسترسی سازمانی • ایجاد مهارت و دسترسی به آموزش 	<ul style="list-style-type: none"> • پیشگیری از وقوع جرم و خشونت • اتخاذ رویکردهای مبتنی بر حقوق • حمایت از سازمان های فقیر شهری • توسعه اجتماع محور • برنامه ریزی و حکمرانی مشارکتی 	<ul style="list-style-type: none"> • برنامه ریزی و مدیریت شهری • خدمات اساسی به تهی دستان شهری • زمین و مسکن قابل استطاعت • امنیت مالکیت • پیشگیری از زاعه نشینی • بهبود وضعیت زاعه ها • بازسازی فضای عمومی • تأمین مالی مبتنی بر زمین • ضوابط کاربری زمین • تنظیم قواعد بازار زمین

شکل ۱. ابعاد، معیارها و شاخص های شهر فراگیر در گزارش رویکرد شهرهای فراگیر جهان (بانک جهانی، ۲۰۱۵)

روش پژوهش

مطالعه حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت، توصیفی-تحلیلی بوده است. برای جمع آوری اطلاعات از روش اسنادی و مطالعه کتابخانه‌ای استفاده شده است و شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار آینده پژوهی میک مک و به کارگیری روش تحلیل ماتریس متقاطع است. گفتنی است که فصل مشترک تمامی گزارش‌ها و اسناد مرتبط با همه شمولی، پیچیدگی و سختی‌های زیاد در جمع آوری داده‌های کمی است. تحقیق زیر نیز از این امر مستثنی نبوده است و به همین دلیل پژوهش حاضر از دیدگاه کیفی و از نقطه نظر کارشناسان مشرف به بحث همه شمولی و با توجه به شناخت و تسلط ایشان بر ویژگی‌های شهر ساری، انجام شده است. سپس داده‌های کیفی به صورت کمی وارد نرم افزار شده است. در ادامه به بیان توصیفی از تحقیق و چگونگی انجام آن در قالب تبیین مفاهیم مرتبط با موضوع پرداخته شد. به این صورت ضمن آشنایی عمیق تر با ادبیات تحقیق، از مفاهیم پژوهش تعاریف عملیاتی و کاربردی به دست آمد و متناسب با آن‌ها و اخذ دیدگاه‌های جامعه نخبگان تحقیق، متغیرهای اولیه مربوط به تحلیل‌های نرم افزار میک مک انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه خبرگان بوده و از روش دلفی در چهار مرحله بهره گرفته شده است. تعداد خبرگان در این پژوهش ۲۰ نفر متخصص آگاه به مفهوم شهر فراگیر، آشنا با ویژگی‌های شهر ساری و در دسترس بوده است، که به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. این خبرگان متخصصان حوزه‌های شهرسازی (۲ نفر هیئت علمی دانشگاه مازندران، ۳ نفر شهرسازی شاغل در مهندسین مشاور شهرسازی معماری، ۲ نفر دکتری از مدیران شهرداری ساری) جغرافیا و برنامه ریزی شهری (۴ نفر هیئت علمی دانشگاه مازندران، ۲ نفر دکتری شاغل در شرکت مهندسین مشاور، ۱ نفر دکتری مدیر ارشد شهرداری ساری)، جامعه شناسی (۱ نفر هیئت علمی دانشگاه مازندران)، اقتصاد شهری (۲ نفر از مدیران ارشد شهرداری ساری، ۱ نفر هیئت علمی دانشگاه مازندران) و آینده پژوهی (۱ نفر هیئت علمی دانشگاه شیلی، ۱ نفر دکتری) بوده‌اند که بر اساس دانش و تجربه‌شان در زمینه موضوع تحقیق انتخاب شده‌اند و همچنین شناخت کافی از منطقه مورد مطالعه داشته‌اند. بعد از شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مورد بررسی، پرسشنامه مقیاسات زوجی، در اختیار کارشناسان قرار گرفت تا پیشران‌های مؤثر در ایجاد شهر همه شمول شناسایی شده و عوامل کلیدی مؤثر بر همه شمولی شهر ساری که به صورت ساختاری بر هم تأثیر متقابل دارند استخراج شود. نخبگان و متخصصان دانشگاهی و اجرایی، با توجه به شاخص‌های مستخرج از منابع نظری، شناخت خود از شهر ساری مبنی بر تجربه و آگاهی، وضعیت شاخص‌ها نسبت به هم را ارزیابی

نموده و امتیازدهی کردند. دلیل انتخاب نرم افزار MICMAC، این بوده است که از جمله بهترین نرم افزارها برای پیاده سازی تحلیل ساختاری است و با توزیع پراکنش متغیرها از نظر تأثیرگذاری و تأثیرپذیری، ویژگی های آن ها را مشخص کرده و مبنای تحلیل مدیران و برنامه ریزان قرار می گیرد تا بدانند برای تحقق یک ایده، کدام متغیرها را در اولویت توجه خویش قرار دهند.

بعد از استخراج شاخص های شهر فراگیر از منابع مختلف (جدول شماره ۱)، پرسشنامه ای به شکل ماتریسی در اختیار خبرگان قرار گرفت. نظرات خبرگان در چند مرحله مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت داده ها در نرم افزار MICMAC وارد شد و مورد تحلیل قرار گرفت. در ادامه ۴ مرحله در روش دلفی پژوهش حاضر ذکر می شود:

۱. طراحی ماتریس: در این مرحله با نظر خبرگان ماتریس دودویی شاخص ها طراحی شد (شناسایی و بررسی وضعیت کلی شهر ساری بر اساس مؤلفه ها و ویژگی های شهر برای بومی سازی آن ها)

۲. ارسال اول پرسشنامه: برای بیان ارتباط تعاملی شاخص ها، مدل سازی ساختاری - تفسیری الزامی بوده است، لذا از خبرگان خواسته شد، ارتباط شاخص ها به صورت کمی (صفر تا مثبت یک) ارزیابی شود. (به طوری که عدد صفر بدون تأثیر، عدد ۱ تأثیر کم، عدد ۲ تأثیر متوسط و عدد ۳ تأثیر زیاد می باشد). (تعیین میزان اهمیت مؤلفه ها بر اساس مرحله اول)

۳. ارسال دوم پرسشنامه: در این مرحله پاسخ ماتریس اولیه مجدداً به خبرگان داده شد. در این مرحله پاسخ سایر خبرگان در اختیار هم دیگر قرار داده شد تا هر فرد بتواند با توجه پاسخ دیگران، در نظر خود تجدیدنظر کند.

۴. تصمیم و تصویب: در این مرحله نتایج نهایی به دست آمده از نظرات خبرگان تهیه شد و داده های به دست آمده در نرم افزار MICMAC وارد شد. (شناسایی مؤلفه های اصلی و میزان اهمیت آن ها بر اساس مرحله دوم ورود داده ها به نرم افزار)

جدول ۱. شاخص های پژوهش

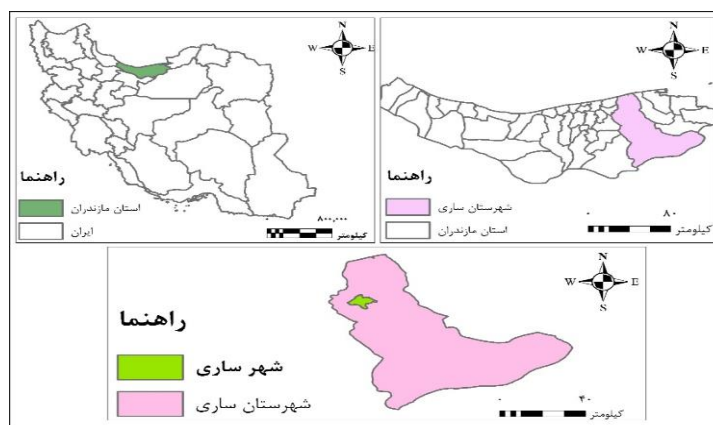
کد	شاخص ها	بعد	کد	شاخص ها	بعد
C1	دسترسی به منابع مالی	توسعه اقتصادی	A1	برنامه ریزی و مدیریت شهری	توسعه اجتماعی
C2	توسعه اقتصادی		A2	خدمات اساسی به تهی دستان شهری	
C3	بهبود دسترسی فضایی به مشاغل		A3	زمین و مسکن قابل استطاعت	
C4	بهبود دسترسی سازمانی		A4	امنیت مالکیت	
C5	ایجاد مهارت و دسترسی به آموزش		A5	پیشگیری از زاغه نشینی	
D1	پیشگیری از وقوع جرم و خشونت	توسعه اجتماعی	B1	بهبود وضعیت زاغه ها	توسعه اجتماعی
D2	اتخاذ رویکردهای مبتنی بر حقوق		B2	بازسازی فضای عمومی	
D3	حمایت از سازمان های فقیر شهری		B3	تامین مالی مبتنی بر زمین	
D4	توسعه اجتماع محور		B4	ضوابط کاربری زمین	
D5	برنامه ریزی و حکمرانی مشارکتی		B5	تنظیم قواعد بازار زمین	

منبع: محققان با استناد از منابع تحقیق و چارچوب بانک جهانی

محدوده مورد مطالعه

شهر ساری، مرکز استان مازندران، در شمال ایران قرار دارد. این شهر در مختصات جغرافیایی ۵۳ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۳۴ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. به دلیل موقعیت سیاسی - اداری، ساری از اهمیت و اعتبار ویژه ای برخوردار است. از نظر موقعیت طبیعی، این شهر در جنوب دریای مازندران و در منطقه ای جلگه ای و نسبتاً هموار

قرار گرفته است. تنها بخش‌های جنوبی و جنوب غربی آن به کوه‌ها محدود می‌شود. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر ساری ۳۰۹،۸۲۰ نفر بوده است. موقعیت جغرافیایی این شهر در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی استان مازندران، شهرستان و شهر ساری

یافته‌ها

همان‌طور که اشاره شد ۲۰ شاخص برای شهر فراگیر در نظر گرفته شده‌اند. این مرحله بررسی تأثیرات تعاملی بین ۲۰ شاخص از دیدگاه خبرگان می‌باشد. به همین منظور، از تحلیل سیستم در نرم‌افزار MICMAC استفاده شده است. در نرم‌افزار MICMAC ابتدا شاخص‌ها وارد شدند و ماتریس ۲۰*۲۰ تأثیرات متقابل شاخص‌ها توسط خبرگان تکمیل شد. در واقع، در این مرحله، ارزیابی کیفی توسط خبرگان انجام شد و هر کدام از خبرگان، بر اساس دانش و تجربه خود درجه‌ای از تأثیر را از ۰ تا ۳ (عدم تأثیر تا تأثیر زیاد) به ارتباط میان دو متغیر و در واقع، میزان اثرگذاری و اثرپذیری آن‌ها بر یکدیگر، تخصیص داد. درجه پرشدگی ماتریس با ۲ بار چرخش، ۵۴/۷۲ درصد است که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن می‌باشد. از مجموع ۸۰ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، ۱۲۰ رابطه عدد صفر بوده و به این معنی است که عوامل بر همدیگر تأثیر نداشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. موقعیت شاخص‌ها حاصل از ماتریس تأثیرات متقابل در شکل شماره ۲ ارائه شده است.

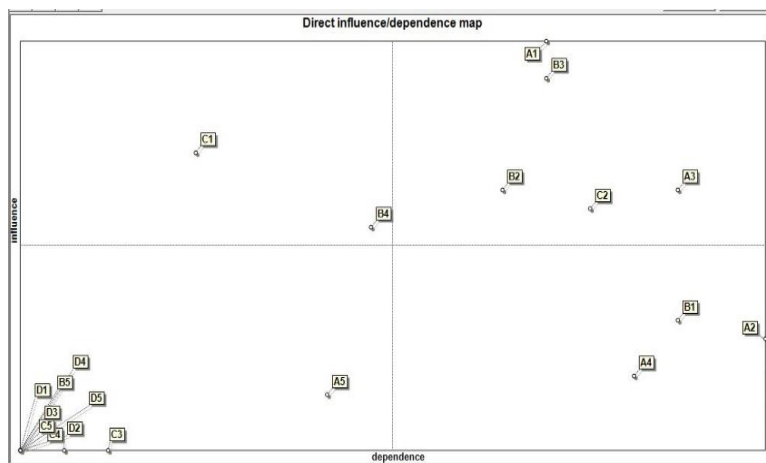
همان‌طور که در شکل شماره ۲ مشاهده می‌شود، شاخص‌ها بر اساس موقعیت قرارگیری به چهار گروه تقسیم می‌شوند که هر کدام در یکی از نواحی قرار می‌گیرند. شاخص‌های دووجهی در ناحیه ۱ (شمال شرقی) قرار دارند که دارای اثرگذاری بالا و اثرپذیری بالا هستند. در پژوهش حاضر این شاخص‌ها شامل: برنامه‌ریزی و مدیریت شهری (A1)، زمین و مسکن قابل استطاعت (A3)، بازسازی فضای عمومی (B2)، تأمین مالی مبتنی بر زمین (B3)، و توسعه اقتصادی (C2) می‌باشند. شاخص‌های ناحیه ۲ که در قسمت شمال غربی قرار دارند، از میزان اثرگذاری بسیار بالایی برخوردار هستند و به همان اندازه نیز میزان اثرپذیری پایینی دارند. شاخص‌های: دسترسی به منابع مالی (C1)، ضوابط کاربری زمین (B4)، در این گروه قرار گرفته‌اند.

در ناحیه ۳ نیز شاخص‌های مستقل قرار می‌گیرند. این شاخص‌ها که در قسمت جنوب غربی قرار دارند، شامل: امنیت مالکیت (A5)، تنظیم قواعد بازار زمین (B5)، بهبود دسترسی فضایی به مشاغل (C3)، بهبود دسترسی سازمانی (C4)، ایجاد مهارت و دسترسی به آموزش (C5)، پیشگیری از وقوع جرم و خشونت (D1)، اتخاذ رویکردهای مبتنی بر حقوق (D2)، حمایت از سازمان‌های فقیر شهری (D3)، توسعه اجتماع محور (D4)، و برنامه‌ریزی و حکمرانی مشارکتی (D5) با

ویژگی اثرگذاری پایین و اثرپذیری پایین شناخته می‌شوند.

اما شاخص‌های ناحیه جنوب شرقی (ناحیه ۴) تأثیرگذاری کمی بر سیستم دارند و خود تابع تغییرات در سایر شاخص‌ها هستند (دارای ویژگی اثرگذاری پایین اما اثرپذیری بالایی می‌باشند). به‌عنوان شناخته می‌شوند. در پژوهش حاضر شاخص‌های: خدمات اساسی به تهی‌دستان شهری (A2)، امنیت مالکیت (A4)، بهبود وضعیت زاغه‌ها (B1) در این ناحیه قرار گرفته‌اند (در جدول شماره ۲ به مختصات ویژگی هر یک از شاخص‌های اشاره شده است).

در نمودار گرافیکی MICMAC، اگر مؤلفه‌ها به‌گونه‌ای قرار گیرند که حرف "L" را تشکیل دهند، سیستم پایدار است. این به این معناست که مؤلفه‌های کلیدی به‌خوبی در سیستم جای گرفته‌اند و تعاملات بین آن‌ها به‌درستی مدیریت شده است. اما اگر مؤلفه‌ها روی قطر نمودار پراکنده باشند، این نشان‌دهنده ناپایداری سیستم است. پراکندگی مؤلفه‌ها روی قطر به این معناست که تعاملات بین مؤلفه‌ها به‌درستی مدیریت نشده و سیستم در معرض ناپایداری قرار دارد. طبق شکل شماره ۷، شاخص‌ها روی قطر پراکنده هستند که بیانگر ناپایداری سیستم می‌باشد.

شکل ۲. موقعیت شاخص‌ها پس از تجزیه و تحلیل ماتریس اثرات متقابل

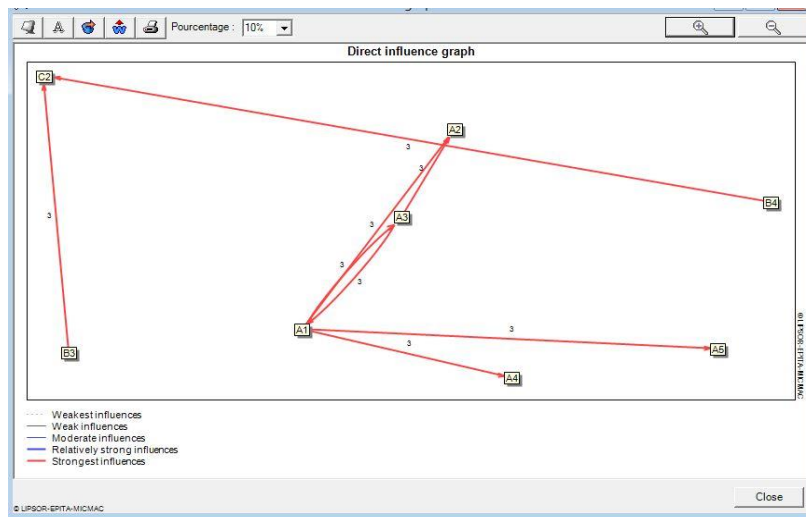
جدول ۲. مختصات شاخص‌ها در پلان عوامل اثرگذار و اثرپذیر (مستقیم)

نواحی مختصات	نوع شاخص	اثرات متقابل شاخص‌ها
ناحیه ۱ (شمال شرقی): اثرگذاری بالا-اثرپذیری بالا	دووجهی	برنامه‌ریزی و مدیریت شهری (A1)، زمین و مسکن قابل استطاعت (A3)، بازسازی فضای عمومی (B2)، تأمین مالی مبتنی بر زمین (B3)، توسعه اقتصادی (C2)
ناحیه ۲ (شمال غربی): اثرگذاری بالا-اثرپذیری پایین	تأثیرگذار	دسترسی به منابع مالی (C1)، ضوابط کاربری زمین (B4)
ناحیه ۳ (جنوب غربی): اثرگذاری پایین-اثرپذیری پایین	مستقل	امنیت مالکیت (A5)، تنظیم قواعد بازار زمین (B5)، بهبود دسترسی فضایی به مشاغل (C3)، بهبود دسترسی سازمانی (C4)، ایجاد مهارت و دسترسی به آموزش (C5)، پیشگیری از وقوع جرم و خشونت (D1)، اتخاذ رویکردهای مبتنی بر حقوق (D2)، حمایت از سازمان‌های فقیر شهری (D3)، توسعه اجتماع‌محور (D4)، برنامه‌ریزی و حکمرانی مشارکتی (D5)
ناحیه ۴ (جنوب شرقی): اثرگذاری پایین-اثرپذیری بالا	وابسته	خدمات اساسی به تهی‌دستان شهری (A2)، امنیت مالکیت (A4)، بهبود وضعیت زاغه‌ها (B1)

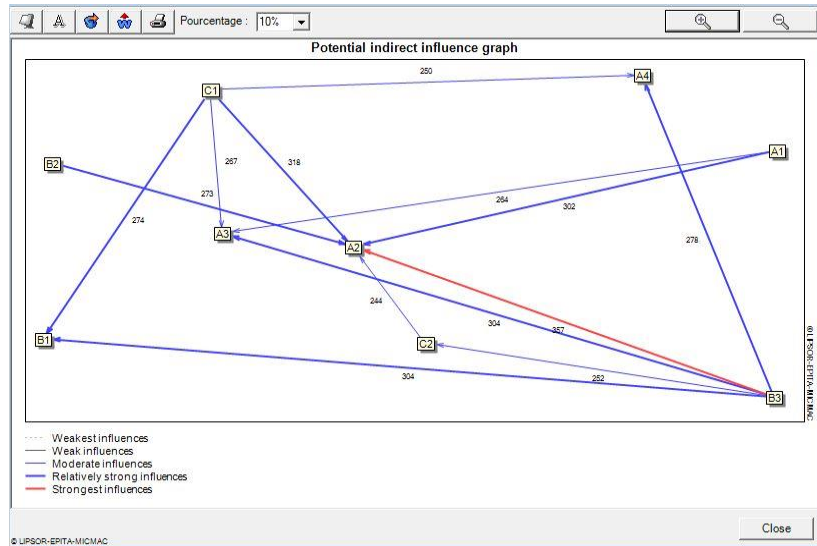
تحلیل اثرگذاری گراف

گراف اثرگذاری بیان‌کننده رابطه بین شاخص‌ها (عوامل) و میزان تأثیر آن‌ها بر یکدیگر است. این گراف توسط خطوط

قرمز و آبی نمایش داده می‌شود که نشان‌دهنده شدت تأثیرگذاری شاخص‌ها است. خطوط قرمز تأثیرگذاری شدید و خطوط آبی با تفاوت در ضخامت، نشان‌دهنده روابط متوسط تا ضعیف هستند (شکل‌های ۳ و ۴). همان‌طور که مشاهده می‌شود، شدت رابطه بین شاخص‌ها در ماتریس روابط مستقیم قوی است. همچنین در ماتریس غیرمستقیم، روابط بین شاخص‌ها نسبتاً قوی می‌باشد. در این ماتریس، رابطه بین میان شاخص‌های تأمین مالی مبتنی بر زمین با خدمات اساسی به تهی‌دستان شهری، قوی می‌باشد.

شکل ۳. روابط مستقیم بین شاخص‌ها

شکل ۴. روابط غیرمستقیم بین شاخص‌ها

شناسایی پیشران‌های (شاخص‌ها) کلیدی شهر فراگیر (بررسی روابط مستقیم و غیرمستقیم) شاخص‌های اثرگذار: از ۲۰ شاخص، چند شاخص به‌عنوان شاخص‌های پیشران (اثرگذار) شناسایی شده‌اند. بررسی روابط مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌ها بیانگر آن بوده است که؛ از شاخص اثرگذار در تأثیرات مستقیم در تأثیرات غیرمستقیم نیز تکرار شده‌اند (جدول ۳). تنها تفاوت در رتبه شاخص‌ها می‌باشد. شاخص‌های کلیدی مؤثر برای شهر ساری از دیدگاه

خبرگان شامل شاخص‌های ذیل هستند: برنامه‌ریزی و مدیریت شهری (A1)، تأمین مالی مبتنی بر زمین (B3)، دسترسی به منابع مالی (C1)، زمین و مسکن قابل استطاعت (A3)، بازسازی فضای عمومی (B2). شاخص‌های وابسته: شاخص‌های وابسته نیز مانند شاخص‌های اثرگذار در تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم تکرار شدند. نکته قابل توجه این بوده است که تفاوت در رتبه‌بندی شاخص‌ها بسیار اندک بوده است (جدول ۳). شاخص‌های اثرپذیر شامل ذیل می‌باشند: خدمات اساسی به تهی‌دستان شهری (A2)، زمین و مسکن قابل استطاعت (A3)، بهبود وضعیت زاغه‌ها (B1)، امنیت مالکیت (A4).

جدول ۳. رتبه‌بندی شاخص‌های مؤثر وابسته در (روابط مستقیم و غیرمستقیم)

رتبه	شاخص	اثرگذاری مستقیم	شاخص	وابستگی مستقیم	شاخص	اثرگذاری غیرمستقیم	شاخص	وابستگی غیرمستقیم
۱	A1	۱۶۷۹	A2	۱۳۹۷	B3	۱۵۸۳	A2	۱۳۹۵
۲	B3	۱۵۲۶	A3	۱۱۴۵	C1	۱۴۰۷	A3	۱۱۹۶
۳	C1	۱۲۲۱	B1	۱۱۴۵	A1	۱۳۹۹	B1	۱۱۸۶
۴	A3	۱۰۶۸	A4	۱۰۶۸	B2	۱۳۱۹	A4	۱۰۸۸
۵	B2	۱۰۶۸	C2	۹۹۲	C2	۱۰۶۶	A1	۹۲۴
۶	C2	۹۹۲	A1	۹۱۶	B4	۱۰۱۶	C2	۹۱۵
۷	B4	۹۱۶	B3	۹۱۶	A3	۹۶۸	B2	۷۸۴
۸	B1	۵۳۴	B2	۸۳۹	B1	۵۶۳	B3	۷۶۷
۹	A2	۴۵۸	B4	۶۱۰	A2	۳۲۲	A5	۶۵۸
۱۰	A4	۳۰۵	A5	۵۳۴	A5	۳۲۰	B4	۵۳۴
۱۱	A5	۲۲۹	C1	۳۰۵	A4	۳۳۲	C1	۳۱۰
۱۲	C3	.	C3	۱۵۲	C3	.	C3	۱۶۴
۱۳	C4	.	C4	۷۶	C4	.	C4	۸۲
۱۴	C5	.	C5	.	C5	.	C5	.
۱۵	B5	.	B5	.	B5	.	B5	.
۱۶	D5	.	D5	.	D5	.	D5	.
۱۷	D1	.	D1	.	D1	.	D1	.
۱۸	D2	.	D2	.	D2	.	D2	.
۱۹	D3	.	D3	.	D3	.	D3	.
۲۰	D4	.	D4	.	D4	.	D4	.

بحث

مبتنی بر مرور پژوهش‌های پیش‌گفته شده، تفاوت پژوهش حاضر با دیگر تحقیقات، در رویکرد جامع و کل‌نگر آن در بررسی تأثیر مؤلفه‌های مختلف در ایجاد «شهری برای همه» در شهر ساری نهفته است. تابعی و همکاران (۱۴۰۱)، ابعاد همه‌شمولی ذکر شده در منابع جهانی اعم از فضایی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاسی را با تکیه بر نظرات خبرگان شهری و با استفاده از نرم‌افزار MICMAC، در شهر تبریز مورد بررسی قرار دارند و نتیجه گرفتند که سه بعد فضایی، اقتصادی و اجتماعی که توسط WHO، تعیین شده‌اند، از پیشران‌های کلیدی مؤثر در شهر تبریز هستند. در پژوهش حاضر تنها پیشران‌های کلیدی یادشده، در بستر جغرافیایی شهر ساری و از نقطه نظر بیست خبره شهری و با استفاده از نرم‌افزار MICMAC مورد واکاوی قرار گرفته است. در پژوهش دیگری که در سال ۱۴۰۰ بگ محمدی و سلاورزی در شهر ایلام انجام شد، مؤلفه‌های اثرگذار در همه‌شمولی فضاهای شهری مورد تحلیل قرار گرفتند. تفاوت تحقیق یادشده با پژوهش یادشده در مدل‌های به‌کاررفته، نرم‌افزارهای استفاده‌شده و نیز پرسش‌شوندگان بوده است. در تحقیق موردنظر، فقط بعد

کالبدی همه‌شمولی آن‌هم از نقطه‌نظر شهروندان، موردبررسی قرار گرفت و نواحی مختلف شهر ایلام به لحاظ کیفیت زندگی و میزان زیست‌پذیری مورد ارزیابی قرار گرفتند. رحیم زاد مدنی و همکاران در پژوهشی تحت عنوان تحلیل فضایی دسترسی‌پذیری گروه‌های آسیب‌پذیر به خدمات عمومی با رویکرد شهر فراگیر که در سال ۱۴۰۰ به چاپ رسید، همه‌شمولی شهر تهران را تنها از نظر شاخص دسترسی‌پذیری از بعد کالبدی همه‌شمولی موردبررسی قرار دادند. مهم‌ترین تمایز تحقیق حاضر با تحقیق یادشده در مقیاس و نیز ماهیت مکانی رویکرد بوده است که تنها در بستر جغرافیایی شهر تهران کاربردی است و نمی‌توان نتایج آن را به دیگر شهرها تعمیم داد. همچنین بر اساس گزارش توانمندسازی شهرهای فراگیر بانک توسعه آسیایی (۲۰۱۷) اشاره نموده است که ارزیابی حکمرانی و مدیریت شهری برای ساده‌سازی ترتیبات نهادی به یک پلتفرم کلیدی برای ارائه خدمات شهری به‌منظور تضمین کیفیت زندگی خوب برای همه شهروندان تبدیل می‌شود. که مورد اساسی در تحقیق حاضر مورد توجه قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، به بررسی شاخص‌های شهر فراگیر پرداخته شد. لذا با رویکرد شهر فراگیر به شناسایی شاخص‌های مؤثر وابسته در شهر سازی اقدام شد. همان‌طور که اشاره شد، شاخص‌های برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، تأمین مالی مبتنی بر زمین، دسترسی به منابع مالی، زمین و مسکن قابل استطاعت، و بازسازی فضای عمومی به‌عنوان شاخص‌های کلیدی و مؤثر بر تحقق شهر فراگیر می‌باشند.

در این میان برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به‌عنوان مهم‌ترین شاخص در اثرگذاری مستقیم شناسایی شد. برنامه‌ریزی و مدیریت شهری نقش بسیار مهمی در تحقق شهر فراگیر دارند. در این رویکرد، برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، بدون توجه به تفاوت‌های اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی، به شهروندان خدمات و امکانات شهری ارائه می‌دهند. مدیریت شهری می‌تواند با ارائه خدماتی چون: فناوری و اطلاعات و ارتباطات، برنامه‌ریزی برای مشارکت شهروندان؛ بهبود زیرساخت‌های شهری، آموزش و توانمندسازی شهروندان و افزایش دسترسی به امکانات شهری، نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد. ارائه خدمات فوق، نه‌تنها به بهبود کیفیت زندگی شهروندان منجر می‌شود، بلکه به توسعه پایدار و متوازن شهری نیز کمک می‌کند. شاخص اثرگذار مهم بعدی، تأمین مالی مبتنی بر زمین می‌باشد. تأمین مالی مبتنی بر زمین می‌تواند از طریق بهبود زیرساخت‌ها، افزایش دسترسی به مسکن قابل استطاعت، تقویت مشارکت اجتماعی و اقتصادی، کاهش نابرابری‌ها و حاشیه‌نشینی به تحقق شهر فراگیر کمک کند. همچنین این شاخص می‌تواند به مدیریت پایدار منابع و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست کمک کند. این روش می‌تواند از طریق برنامه‌ریزی مناسب و استفاده بهینه از زمین‌های شهری، به حفظ منابع طبیعی و کاهش تخریب محیط‌زیست کمک کند. سومین شاخص مؤثر که ارتباط تنگاتنگی با شاخص قبلی نیز دارد، شاخص دسترسی به منابع مالی می‌باشد. این شاخص می‌تواند به توسعه و بهبود زیرساخت‌های شهری کمک کند. این زیرساخت‌ها شامل مسکن، حمل‌ونقل، آب و فاضلاب، و سایر خدمات ضروری است که برای زندگی شهری با کیفیت لازم هستند. بهبود زیرساخت‌ها می‌تواند به کاهش نابرابری‌ها و افزایش دسترسی همه شهروندان به خدمات اساسی منجر شود.

زمین و مسکن قابل استطاعت، شاخص بعدی کلیدی و مهم در تحقق شهر فراگیر ساری ارزیابی گردید. وجود مسکن ارزان‌قیمت و در دسترس برای همه گروه‌های اجتماعی و اقتصادی می‌تواند به کاهش نابرابری‌ها و افزایش شمولیت شهری کمک کند. همچنین، دسترسی برابر به زمین برای ساخت مسکن و توسعه فضاهای عمومی، امکان مشارکت همه شهروندان

در فرآیند توسعه شهری را فراهم می‌کند. از آنجایی که شهرسازی یکی از شهرهای پرتراکم است و در بعضی از مناطق و نقاط شهری با مشکل حاشیه‌نشینی مواجه است، مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح زمین و مسکن می‌تواند به جلوگیری از گسترش حاشیه‌نشینی و بهبود شرایط زندگی در مناطق محروم کمک کند. سرمایه‌گذاری در توسعه زیرساخت‌ها و خدمات شهری در این مناطق، فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی بیشتری را برای ساکنان آن‌ها فراهم می‌آورد. بنابراین، دسترسی عادلانه به زمین و مسکن قابل استطاعت، یکی از ارکان اصلی شهر فراگیر شهری است که می‌تواند به کاهش فقر، افزایش تحرک اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی شهروندان منجر شود.

آخرین شاخص اثرگذار برای تحقق شهر فراگیر در شهری سازی، بازسازی فضای عمومی می‌باشد. فضاهای عمومی محل تعامل و زندگی اجتماعی شهروندان هستند. کیفیت این فضاها می‌تواند بر میزان مشارکت، احساس تعلق و همبستگی اجتماعی شهروندان تأثیرگذار باشد. بازسازی فضاهای عمومی با هدف افزایش دسترسی برابر همه شهروندان به خدمات و امکانات شهری مانند حمل‌ونقل عمومی، فضای سبز، مراکز فرهنگی و تفریحی، می‌تواند به کاهش نابرابری‌ها و افزایش شمولیت اجتماعی کمک کند. از آنجایی که شهرسازی از فضاهای عمومی مناسبی (مثل پارک‌ها، میدان‌ها، مسیرهای مناسب پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری در حواشی رودخانه‌ها) برخوردار است، چنین فضاهایی می‌تواند، محل مناسبی برای برگزاری رویدادهای فرهنگی، هنری و اجتماعی باشند که این امر به افزایش مشارکت شهروندان در فعالیت‌های اجتماعی نیز منجر می‌شود.

یکی از نتایج مهم ارزیابی وضعیت سیستم به لحاظ پایداری بوده است. همان‌طور که اشاره شد، سیستم کنونی برای تحقق شهر فراگیر در شهری ناپایدار ارزیابی شد. دلیل ناپایداری آن پراکنش شاخص‌های دووجهی می‌باشد. طبیعت این شاخص‌ها با عدم پایداری آمیخته می‌باشد. زیرا هر عمل و تغییری بر آن‌ها، واکنش و تغییری بر سایر شاخص‌ها را به دنبال دارد. به عبارت دیگر، شاخص‌های کلیدی سیستم به‌درستی مدیریت نشده‌اند و این می‌تواند منجر به مشکلات و چالش‌های بیشتری در پیاده‌سازی رویکرد شهر فراگیر در شهری شود. بنابراین، برای بهبود وضعیت و حرکت به سمت پایداری، نیاز است که تعاملات بین مؤلفه‌های کلیدی به‌دقت بررسی و مدیریت شوند تا بتوان به یک سیستم پایدار دست یافت. شاخص‌های دووجهی در سیستم شهر فراگیر شهری شامل: برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، زمین و مسکن قابل استطاعت، بازسازی فضای عمومی، تأمین مالی مبتنی بر زمین، و توسعه اقتصادی شناسایی شده‌اند. لذا در راستای پایداری سیستم، اولویت قرار دادن شاخص‌های دووجهی ضروری می‌باشد. در ادامه برای پایداری سیستم در شهری سازی، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

۱. **بهبود برنامه‌ریزی و مدیریت شهری مشارکتی:** نقش برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در تحقق شهر فراگیر چندوجهی است. برنامه‌ریزی شهری فراگیر مستلزم ادغام ابعاد اجتماعی، زیست‌محیطی، اقتصادی و سرزمینی برای تضمین رقابت‌پذیری بدون حذف گروه‌های آسیب‌پذیر است. برنامه‌ریزی و مدیریت شهری باید به‌گونه‌ای باشد که تعاملات بین مؤلفه‌های کلیدی به‌دقت بررسی و مدیریت شوند. این امر می‌تواند از طریق ایجاد یک سیستم هماهنگ و یکپارچه برای مدیریت منابع و خدمات شهری محقق شود. شهرداری و بخش مدیریت شهری سازی می‌توانند از طریق راهکارهای عملی زیر به بهبود کارایی و اثربخشی سیاست‌ها و اقدامات شهری کمک کنند.

الف: ایجاد ساختارهای مدیریتی که شهروندان و گروه‌های مختلف مردمی را در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شهری دخالت دهد. این امر از طریق تشکیل شوراهای محلی و استفاده از ابزارهای دیجیتال برای تسهیل ارتباط و مشارکت امکان‌پذیر است.

ب: حمایت از نهادهای مردمی: برای تقویت نهادهای مردمی، شهرداری می‌تواند بسترهای قانونی و حمایتی را برای فعالیت آن‌ها فراهم کند. ارائه کمک‌های مالی، تسهیل دسترسی به منابع و ایجاد برنامه‌های آموزشی جهت توانمندسازی این نهادها از جمله اقدامات مؤثر است.

ج: افزایش شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها: با ایجاد سیستم‌های نظارتی و گزارش دهی عمومی، تمام مراحل برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های شهری شفاف شود. برگزاری جلسات عمومی، انتشار اطلاعات پروژه‌ها و استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی برای اطلاع‌رسانی مداوم به شهروندان، می‌تواند به بهبود شفافیت کمک کند.

د: گسترش آموزش شهروندی: آموزش‌های عمومی برای آگاه‌سازی شهروندان از حقوق و مسئولیت‌های خود، همچنین ارتقای سطح آگاهی در زمینه‌های مدیریت شهری و مشارکت مدنی می‌تواند تأثیر به‌سزایی در افزایش مشارکت فعال مردم داشته باشد.

ی: توسعه ابزارهای الکترونیکی مشارکت: ایجاد و تقویت پلتفرم‌های دیجیتال که شهروندان بتوانند نظرات و پیشنهادهای خود را مستقیماً با مدیریت شهری به اشتراک بگذارند، و همچنین دسترسی به داده‌های شهری را داشته باشند. این اقدامات می‌توانند به بهبود تعامل بین مدیریت شهری، نهادهای مردمی و شهروندان کمک کرده و زمینه‌ساز شفافیت و مشارکت گسترده‌تر در توسعه شهری شوند.

۲. افزایش دسترسی به زمین و مسکن قابل استطاعت: برای کاهش نابرابری‌ها و افزایش شمولیت اجتماعی، باید دسترسی به زمین و مسکن قابل استطاعت برای همه گروه‌های اجتماعی و اقتصادی فراهم شود. این امر می‌تواند از طریق ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری در پروژه‌های ساختمانی و ارائه تسهیلات مالی به گروه‌های کم‌درآمد محقق شود.

۳. بازسازی و ارتقای کیفیت فضاهای عمومی: فضاهای عمومی با کیفیت بالا می‌توانند به افزایش تعاملات اجتماعی و مشارکت شهروندان کمک کنند. بازسازی و ارتقای کیفیت فضاهای عمومی خصوصاً در منطقه یک شهر ساری، با هدف ایجاد محیطی امن، زیبا و سرزنده می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی شهروندان و افزایش حس تعلق آن‌ها به محیط شهری منجر شود.

۴. تأمین مالی مبتنی بر زمین: تأمین مالی مبتنی بر زمین می‌تواند منابع مالی لازم برای توسعه و بهبود زیرساخت‌های شهری را فراهم کند. این روش می‌تواند از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی در پروژه‌های ساختمانی و توسعه زیرساخت‌ها، به بهبود وضعیت اقتصادی شهروندان کمک کند و از گسترش حاشیه‌نشینی جلوگیری کند.

۵. توسعه اقتصادی پایدار: بخش مدیریت شهری ساری می‌تواند، از انرژی‌های تجدیدپذیر و فناوری‌های نوین در توسعه شهری پایدار گام مهمی بردارد. با این ضرورت که، توسعه اقتصادی پایدار باید به‌گونه‌ای باشد که به حفظ منابع طبیعی و کاهش تخریب محیط‌زیست کمک کند. این امر همچنین، ایجاد فرصت‌های شغلی پایدار و افزایش مشارکت اقتصادی شهروندان می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی شهر کمک کند.

با اجرای این پیشنهادهای، می‌توان به سمت تحقق شهر فراگیر و پایدار در ساری حرکت کرد و کیفیت زندگی شهروندان را بهبود بخشید.

حامی مالی

پژوهش حاضر، حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان در تمام مراحل و بخش‌های انجام پژوهش، سهم برابر دارند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌نمایند هیچ‌گونه تضاد منافی در خصوص نویسندگی و انتشار مقاله وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از تمام نویسندگانی که در پژوهش حاضر به‌عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده‌اند، تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

منابع

- احمدی، لیلا؛ توکلی نیا، جمیله و رضویان، محمدتقی. (۱۴۰۳). خلق فضاهاى شهری همه‌شمول. فصلنامه چشم‌انداز شهرهای آینده، ۵ (۱)، ۲۱-۱.
- اداره راه و شهرسازی استان مازندران (۱۳۹۴)، طرح جامع شهر ساری، معاونت راه و شهرسازی استان، ساری.
<https://rc.majlis.ir/en/law/show/936614>
- بگ محمدی، علی اصغر و سالورزی، محمد. (۱۴۰۰). تحلیل مؤلفه‌های اثرگذار در همه‌شمولی فضاهاى شهری: نمونه موردی شهر ایلام. مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۳ (۳)، ۹۴۱-۹۲۱. <http://doi:10.22059/JHGR.2020.295741.100806>
- تابعی، نادر. (۱۴۰۱). شهر همه‌شمول؛ رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز. رساله برای دریافت درجه دکتری، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز.
- تابعی، نادر؛ بابایی اقدم، فریدون و حکیمی، هادی. (۱۴۰۱). شهر همه‌شمول؛ رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری مطالعه موردی: شهر تبریز. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۱۰ (۲)، ۱۱۵-۱۳۲. <http://doi:10.22059/jurbangeo.2022.335543.1627>
- تقوی زبروانی، اسماعیل؛ نظم فر، حسین و منصوریان، حسین. (۱۴۰۱). رتبه‌بندی نواحی شهر ساری از نظر میزان برخورداری از شاخص‌های زیست‌پذیری. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۴ (۴)، ۱۳۷۹-۱۳۷۵. <http://doi:10.22059/jhgr.2021.320615.1008284>
- خسروی، علی. (۱۴۰۱). ارزیابی شهری منطقه ۲۲ تهران در پرتو رهیافت شهری برای همه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی. خلیلی، ابوالفضل؛ جهانگیر، صبا و شمس‌الدینی، علی. (۱۴۰۲). واكای عوامل و پیشران‌های اثرگذار بر توسعه پایدار مناطق شهری قزوین. مجله شهر پایدار، ۶ (۴)، ۶۳-۴۷. <http://doi.org/10.22034/jsc.2024.418341.1742>
- رحیم‌زاد مدنی، کاوه؛ رفیعیان، مجتبی و داداش‌پور، هاشم. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی دسترسی‌پذیری گروه‌های آسیب‌پذیر به خدمات عمومی با رویکرد شهر فراگیر (مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۹ (۱)، ۹۳-۱۱۷. <http://doi:10.22059/jurbangeo.2020.308331.1350>
- سبحانی، نوبخت؛ علیپور، حسین و درویشی، هدایت‌اله. (۱۴۰۲). تحلیلی بر نابرابری‌های کالبدی-فضایی در توزیع خدمات با رویکرد عدالت فضایی در شهر ساری. ساماندهی اقتصاد فضا، ۱ (۱)، ۱۶-۲۹.
- لطفی، صدیقه و شجاعیان، علی. (۱۴۰۲). ارزیابی بستر SDI شهری اهواز با استفاده از مدل شاخص آمادگی. مجله شهر پایدار، ۶ (۱)، ۱۸-۱.
- <http://doi.org/110.22034/JSC.2022.297692.1519>
- محسنی، رضاعلی (۱۴۰۳)، شهر و مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی: با تأکید بر روش‌های ساماندهی و توانمندسازی آن، مورد مطالعه: شهر ساری. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۳ (۲)، ۱۱۵-۱۲۹.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج سرشماری عمومی کشور، استان مازندران، شهرستان ساری. <https://irandataportal.syr.edu/wp-content/uploads/Population>

References

- Ahmadi, L., Tavakolinia, J., & Rezavian, M. T. (2024). Creating Inclusive Urban Spaces. *Journal of Future Cities Perspectives*, 5 (1), 21-1. <https://ensani.ir/fa/article/579049/> [In Persian]
- Anttiroiko, AV., & de Jong, M. (2020). *Conceptualizing Exclusion and Inclusion*. In: The Inclusive City. Palgrave Pivot, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-61365-5_3

- Asian Development Bank. (2017). *Asian Development Bank. Enabling inclusive cities: tool kit for inclusive urban development Mandaluyong City*. Philippines: <http://dx.doi.org/10.22617/TIM157428>
- Beg Mohammadi, A. A. & Salavarzi, M. (2021). Analysis of the Influential Components in the Inclusiveness of Shahza Spaces: A Case Study of Shahza Ilam. *Journal of Human Geography Research*, 53 (3), 941-921. <http://doi:10.22059/JHGR.2020.295741.100806> [In Persian]
- Belausteguigoitia, J. (2019). Inclusive urbanism, sustainable design and community engagement: a holistic approach. *Conference Paper*, 130-141. <https://doi.org/10.2495/SC190121>
- Dörffel, C., & Schuhmann, S. (2022). What is inclusive development? Introducing the multidimensional inclusiveness index. *Social Indicators Research*, 162(3), 1117-1148. <http://doi:10.1007/s11205-021-02860-y>
- Elias, P. (2020). *Inclusive city, perspectives, challenges, and pathways*. In Sustainable cities and communities (pp. 290-300). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95717-3_32.
- Fatikhurriqzi, A., & Wijayanto, A. W. (2021). Comparison of regional cluster analysis according to inclusive development indicators in java island 2018 between hierarchical and partitioning clustering strategies. *JITK (Jurnal Ilmu Pengetahuan dan Teknologi Komputer)*, 6(2), 143-150. <http://doi:10.33480/jitk.v6i2.1939>
- Fei, W., Opoku, A., Agyekum, K., Oppon, J. A., Ahmed, V., Chen, C., & Lok, K. L. (2021). The critical role of the construction industry in achieving the sustainable development goals (SDGs): Delivering projects for the common good. *Sustainability*, 13(16), 9112. <https://doi.org/10.3390/su13169112>
- Habib, M., Kupers, T.W., van der Putt, P.S., Adema, F. (2020). *The inclusive city: In which status holders are no longer just statistics*. master thesis, Delft University of Technology. <http://resolver.tudelft.nl/uuid:f8270f53-cbb2-4148-8a8e-f9db9866d7ab>
- Hafezi, S. (2023). *Walkability and Inclusive Spaces: A study on Walkability and Inclusiveness in Small Norwegian cities. A study on Walkability and Inclusiveness in Small Norwegian cities*. Master's thesis in Urban Ecological Planning, Norwegian University of Technological Science. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/3099011>
- Hosseini, A. A., Finn, B. M., & Momeni, A. (2023). The complexities of urban informality: A multi-dimensional analysis of residents' perceptions of life, inequality, and access in an Iranian informal settlement. *Cities*. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104099>
- Hosseini, A., Farhadi, E., Hussaini, F., Pourahmad, A., & Seraj Akbari, N. (2021). Analysis of spatial (in)equality of urban facilities in Tehran: an integration of spatial accessibility. *Environment, Development and Sustainability*. <https://doi.org/10.1007/S10668-021-01715-3> [In Persian]
<https://documents1.worldbank.org/curated/pt/402451468169453117/pdf>
- Khalili, A., Jahangir, S. & Shams-al-Dini, A. (2023). Analysis of factors and drivers affecting the sustainable development of urban areas in Qazvin. *Journal of Sustainable City*, 6 (4), 47-63. <http://doi.org/10.22034/jsc.2024.418341.1742> [In Persian]
- Khosravi, A. (2022). *Urban Assessment of District 22 of Tehran in the light of the Urban Approach for All*. Master's Thesis, Shahid Beheshti University. [In Persian]
- Kirschner, H., & Berger, U. (2015). *What Does Inclusion Mean*. Psychotherapie Psychosomatik Medizinische Psychologie. <https://doi.org/10.1055/S-0035-1552761>
- Liang, D., De Jong, M., Schraven, D., & Wang, L. (2022). Mapping key features and dimensions of the inclusive city: A systematic bibliometric analysis and literature study. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 29(1), 60-79. <http://doi:10.1080/13504509.2021.1911873>
- Lotfi, S., & Shojaian, A. (2023). Evaluating the urban SDI landscape of Ahvaz using the Readiness Index model. *Journal of Sustainable City*, 6 (1), 1-18. <http://doi.org/10.22034/JSC.2022.297692.1519> [In Persian]
- Mazandaran Province Road and Urban Development Department. (2015). *Sari City Master Plan, Provincial Road and Urban Development Department, Sari*. <https://rc.majlis.ir/en/law/show/936614> [In Persian]
- Mohseni, R. A. (2024). The city and the problem of informal settlements: with emphasis on

- methods of organizing and empowering, A case study of Sari city. *Iranian Social Development Studies*, 13(2), 115-129. [In Persian]
- Patrick, M., & McKinnon, I. (2022). Co-creating Inclusive Public Spaces: Learnings from Four Global Case Studies on inclusive Cities. *The Journal of Public Space*, <https://doi.org/10.32891/jps.v7i2.1500>
- Pazhuan, M., Zayyari, K., Ghasemzadeh, B., & Qurbani, H. (2015). Urban identity and Iranian new towns. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 7(1), 83. <http://doi.org/10.37043/jura.2015.7.1.6>
- Pineda Victor Santiago. (2020). *Building the Inclusive City*. Palgrave Pivot Cham. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-32988-4>
- Rahimzad Madani, K., Rafiiian, M. & Dadashpour, H. (2021). Spatial analysis of the accessibility of vulnerable groups to public services with an inclusive city approach (case study: Tehran metropolis). *Research on the geography of urban planning*, 9(1), 93-117. <http://doi:10.22059/jurbangeo.2020.308331.1350> [In Persian]
- Rajendran, L. P., Boyko, C. T., Coulton, C., Hale, J. D., & Cooper, R. (2020). *A Socio-Spatial Approach to Enable Inclusive Well-Being in Cities: A Case Study of Birmingham, UK*. The Social Sciences. <https://doi.org/10.3390/SOCSCI9060109>
- Rouhi, M., Monfared, M. R., & Forsat, M. (2016). Measuring public satisfaction on urban parks (A case study: Sari city). *Journal of History Culture and Art Research*, 5(4), 457-473. <http://doi:10.7596/taksad.v5i4.618>
- Salha, R. A., Jawabrah, M. Q., Badawy, U. I., Jarada, A., & Alastal, A. I. (2020). Towards smart, sustainable, accessible and inclusive city for persons with disability by taking into account checklists tools. *Journal of Geographic Information System*, 12(4), 348-371. <http://doi: 10.4236/jgis.2020.124022>.
- Sobhani, N., Alipour, H. & Darvishi, H. (2023), An analysis of physical-spatial inequalities in the distribution of services with a spatial justice approach in the city of Sari. *Organizing the Economy of Space*, 1(1), 16-29. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/783064> [In Persian]
- Statistical Center of Iran. (2016). *Results of the general census of the country*. Mazandaran province, Sari county. [In Persian]
- Tabei, N. (2022). *Inclusive City; A New Approach in Urban Planning Case Study: Tabriz City*. Dissertation for the Degree PhD, Faculty of Planning and Environmental Sciences, Department of Urban Planning, University of Tabriz. <http://doi:10.22059/jurbangeo.2022.335543.1627> [In Persian]
- Taghavi Zirvani, E., Nazmfar, H, and Mansourian, H. (2022). Ranking of Sari city areas in terms of their level of livability indicators. *Human Geography Research*, 54 (4), 1379-1375. <http://doi:10.22059/jhgr.2021.320615.1008284> [In Persian]
- Toghraei, M, Tavakolan, A. (2023). Economic Analysis of the Spatial Distribution of Urban Poverty in Ray City: A Case Study. *Journal of Propulsion Technology. Science Research Society*. <http://doi.org/10.52783/tjpt.v44.i4.2304>
- Vaidya, H., & Chatterji, T. (2020). SDG 11 sustainable cities and communities: SDG 11 and the new urban agenda: Global sustainability frameworks for local action. *Actioning the global goals for local impact: Towards sustainability science, policy, education and practice*, 173-185. https://doi.org/10.1007/978-981-32-9927-6_12
- Wang, X., & Liu, Z. (2022). Neighborhood environments and inclusive cities: An empirical study of local residents' attitudes toward migrant social integration in Beijing, China. *Landscape and Urban Planning*. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2022.104495>
- World Bank. (2015). World Inclusive Cities Approach Paper, report no: AUS8539.
- Yousefi Babadi, S., & Goodarzi, H. (2021). Identification and analysis spatial areas of urban poverty in Shahrekord neighborhoods, Iran. *Sustainable Earth Review*, 1(3), 24-35. <http://doi.org/10.52547/sustainearth.1.3.57>